

Een binnenlandse waarneming van *Harpalus pumilus* (Coleoptera: Carabidae)

K. ALDERS

ALDERS, K., 1996. AN INLAND RECORD OF *HARPALUS PUMILUS* (COLEOPTERA: CARABIDAE). — *ENT. BER., AMST.* 56 (7): 118-120.

Abstract: *Harpalus pumilus* was recently found in the eastern part of The Netherlands. The locality is far outside its known area of distribution: the coastal area (dunes) of the country. Biology and distribution of the species are briefly discussed.

Instituut voor Systematiek en Populatiebiologie (Zoologisch Museum), Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam.

Inleiding

In 1994 werd, op verzoek van het Ecologisch adviesbureau STL Nijmegen, in het natuurgebied de Gelderse Poort, de oude Bijlanddijk bij Tolkamer met bodemvallen op loopkevers bemonsterd. Bij plantenliefhebbers geniet dit reservaat van Staatsbosbeheer al zeer lang een grote belangstelling wegens het voorkomen van vele karakteristieke plantesoorten. Enkele voorbeelden: veldsalie (*Salvia pratensis* L.), kleine ruit (*Thalictrum minus* L.), cypreswolfsmelk (*Euphorbia cyparissias* L.), zwarte toorts (*Verbascum nigrum* L.) en geoorde zurring (*Rumex thyrsoiflorus* Fingerh.). De vegetatie is vrij hoog, maar tamelijk ijl; de bodem zavelig.

Op 8 juni werden twee series van elk vijf potten ingegraven, die tot begin november bleven staan. Onder de gevangen loopkevers bevonden zich zeven exemplaren van *Harpalus pumilus* (Sturm) (= *vernalis* (Duftschmid)).

Oecologie

In ons land is *Harpalus pumilus* een loopkever van de duinen, die zowel op het vasteland als op de Waddeneilanden voorkomt en daar over het algemeen tamelijk gewoon is. De oecologische voorkeur van deze soort in dit gebied komt naar voren uit een inventarisatie met bodemvallen in de jaren 1974 tot en met 1976 van de duinen rondom Haarlem (tabel 1). De eigenlijke biotoop van *H. pumilus* vormen ongetwijfeld de droge, zonnige plaatsen, met een niet te dichte vegetatie. Opvallend was dat van dit soort terreinen er vijf waren die gezamenlijk 209 (van de 259) individuen voor hun rekening namen. De vegetatie van deze terreinen wees steeds op min of meer recente bodemverstoring, met onder andere soorten als slangekruid (*Echium vulgare* L.), sint-jacobskruid (*Senecio jacobaea* L.) en muurpeper (*Sedum acre* L.). Deze voorkeur wordt ook door Hyman (1992) genoemd: "Found on open or disturbed ground on sandy or gravelly soils".

Tabel 1. Biotoopvoorkeur van *Harpalus pumilus*, gebaseerd op de vangsten met bodemvallen in de duinen rondom Haarlem.

	bossen	struiken	open terrein, droog zonnig	vastgelegde stuifvlakte	oevers
aantal jaarseries	11	5	16	2	9
aantal series met <i>H. pumilus</i>	1	1	14	0	4
aantal individuen van <i>H. pumilus</i>	1	1	259	0	14

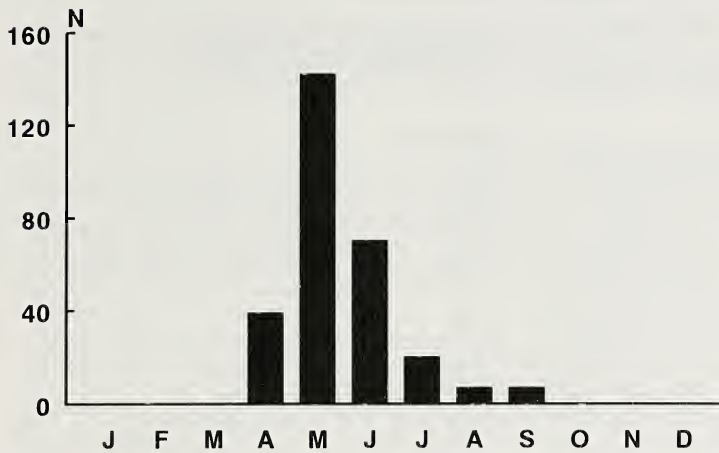

Fig. 1. Fenologie van *Harpalus pumilus*. N = aantal individuen per maand, gesommeerd over de drie vangjaren; $N_{\text{totaal}} = 285$.

Het voorkomen langs oevers in dit gebied is niet zo verwonderlijk, omdat deze onbegroeid waren en droog zand al op korte afstand van het water was te vinden. Zo werd dan ook binnen één jaarserie - als enkele van de vele voorbeelden - *Omophron limbatum* (Fabricius) samen met *Calathus mollis* (Marsham) (= *ochropterus* (Duftschmid)) aangetroffen; in een andere serie *Bembidion bipunctatum* (Linnaeus) samen met *Masoreus wetterhali* (Gyllenhal).

Fenologie

Harpalus pumilus is een uitgesproken voorjaarssoort (wat overigens voor veel loopkeversoorten geldt). De verdeling over de maanden van de 285 bij Haarlem gevangen dieren wordt gegeven in figuur 1. Hoewel de bodemvallen reeds in maart werden ingegraven, is de soort in die maand niet gevangen. Dit komt overeen met wat Den Boer (1958) meldt voor Meijndel, waar van de 72 verzamelde individuen er slechts één uit de eerste helft van april dateerde (uit de rest van de maand 13, uit mei 47 en uit juni 11 exemplaren). De meeste van de in augustus en september bij Haarlem aangetroffen kevers waren nog niet uitgekleurd, wat wijst op een larvale periode in de zomer en overwintering als volwassen insect.

Omdat de potten op de Bijlanddijk pas op 8 juni werden ingegraven, dus na de optimumperiode, gaat het hier mogelijk om een tamelijk grote populatie.

Voorkomen in Nederland

Afgaande op het verspreidingskaartje van *Harpalus pumilus* in de loopkeveratlas (Turin et al., 1977), komt deze soort ook in het binnenland op nogal wat plaatsen voor. Controles van dit materiaal, zoals onder andere aanwezig in het Zoölogisch Museum van Amsterdam, hebben echter uitgewezen, dat vrijwel alle binnenlandse vondsten moeten komen te vervallen. Een uitzondering daarop zijn enkele oude opgaven van de vroegere IJsselmeerkust, een gebied waar de soort overigens al tientallen jaren niet meer is aangetroffen. Mogelijk is *H. pumilus* in 1985 in de buurt van Eindhoven gevonden (mondelinge mededeling H. Turin), maar het betreffende materiaal, noch de exacte plaats bleek te achterhalen. Hierdoor is voor *H. pumilus* de vindplaats bij Tolkamer nu de enige bekende in het binnenland.

Natuurbescherming

Harpalus pumilus komt vooral in Midden-Europa voor (Trautner & Geigenmüller, 1987), van Zuid-Frankrijk tot Zuid-Zweden, oostelijk tot West-Siberië (Freude, 1976). In de ons omringende landen vertoont hij een duidelijke achteruitgang. Op de Britse Eilanden kwam hij vóór 1970 in zeven graafschappen voor, na dat jaar nog maar in drie, waarvan twee aan de zuidkust (Hyman, 1992). In

België was hij vóór 1950 uit twaalf uurhokken bekend, recent uit slechts drie (Desender, 1986). Voor Baden-Württemberg staat hij op de Rode Lijst als "gefährdet" (Trautner, 1992).

Over het algemeen zijn geïsoleerde populaties van soorten die niet kunnen vliegen vanwege hun brachypterie, zeer kwetsbaar, en dienen daarom beschermd te worden. De populatie van *H. pumilus* bij Tolkamer lijkt een schoolvoorbeeld hiervan. *Harpalus pumilus* heeft in Engeland de zogenoemde "Notable A"-status (Hyman, 1992), hetgeen zeggen wil dat de soort niet op de Rode Lijst staat, maar dat zij desalniettemin als zeldzaam moet worden beschouwd. Om haar te beschermen stelt Hyman (1992) beheersmaatregelen voor die zorgen voor vroege successiestadia van de vegetatie en voor een open vegetatiestructuur. Dit laatste zou bereikt kunnen worden door begrazing of bepaalde maait technieken. Voor de Bijlanddijk lijkt dit echter eerder een verkeerde aanpak: de soort komt hier immers niet voor in een verstoorde vegetatie. Gezien de aanwezigheid van een goede populatie lijkt continuering van het huidige beheersregime wenselijk.

Dankwoord

Met dank aan Theodoor Heijerman voor commentaar op een eerdere versie van het manuscript.

Literatuur

- BOER, P. J. DEN, 1958. Activiteitsperioden van loopkevers in Meijndel. – *Ent. Ber., Amst.* 18: 80-89.
- DESENDER, K., 1986. Distribution and ecology of carabid beetles in Belgium (Coleoptera: Carabidae). 4. Species 218-379. – *Studiedoc. kon. belg. Inst. Natuurw.* 34: 1-48.
- FREUDE, H., 1976. Adepaga 1. In: *Die Käfer Mitteleuropas* (H. Freude, K. W. Harde & G. A. Lohse, eds) 2: 1-302. Goecke & Evers, Krefeld.
- HYMAN, P. S., 1992. (Revised and updated by M. S. Parsons). *A review of the scarce and threatened Coleoptera of Great Britain, Part 1.* – UK Nature conservation 3: i-ii, 1-484. UK Joint Nature Conservation Committee, Peterborough.
- TRAUTNER, J., 1992. Rote Liste der in Baden-Württemberg gefährdeten Laufkäfer (Col., Carabidae s.l.). – *Ökologie & Naturschutz* 4: 1-72. Margraf, Weikerheim.
- TRAUTNER, J. & K. GEIGENMÜLLER, 1987. *Tiger beetles, ground beetles: Illustrated key to the Cicindelidae and Carabidae of Europe:* 1-488. Margraf, Aichtal.
- TURIN, H., J. HAECK & R. HENGEVELD, 1977. Atlas of the carabid beetles of The Netherlands. – *Verh. k. Acad. Wet.* 68: 1-228.

Geaccepteerd 12.i.1996.